

El “problema català”, en tricolor

La UB publica una selecció de 70 lleis, discursos i proclames cabdals de la Segona República

Cristian Segura

A nosaltres, senyors diputats, ens ha tocat viure i governar en una època en què Catalunya no està en silenci, sinó descontenta, impacient i discordant”. Causa impacte llegir avui el discurs de Manuel Azaña defensant l'Estatut de Catalunya del 1932 al Congrés dels Diputats. És impactant perquè evidencia que el procés d'independència unilateral de la darrera dècada no va sorgir per generació espontània; i és impactant perquè el president del Consell de Ministres aportava reflexions que 90 anys després continuen sent vàlides.

El discurs d'Azaña apareix transcrit íntegrament a *La Segunda República española: textos fundamentales*, llibre de publicació recent de la Universitat de Barcelona (UB), amb edició del catedràtic d'Ètica Norbert Bilbeny. El llibre vol ser un compendi de referència. Inclou lleis, discursos i proclames que van marcar aquesta breu etapa de vuit anys, inusualment moderna i progressista en la història d'Espanya, tal com apunta a la introducció Paola Lo Cascio, professora d'Història Contemporània i investigadora de la UB: “Va ser, malgrat les seves limitacions, una de les apostes de democratització i modernització més avançades del moment a l'escenari internacional i del tot inèdita a l'escenari espanyol, brutalment interrompuda per les resistències d'uns sectors conservadors i per les armes d'uns militars antidemocràtics”.

Catalunya té una rellevància cabdal des de les primeres pàgines d'aquesta compilació de textos fonamentals, 70 peces que van des de decrets sobre el nou ordre militar, la qüestió religiosa o la transformació educativa i social, fins al famós discurs *Puz, piedad y perdón*, de Manuel Azaña a l'Ajuntament de Barcelona el 18 de juliol de 1938, o el de comiat a les Brigades Internacionals de Juan Negrín a Poblet l'octubre de 1938.

Catalunya, directament o indirecta, n'és sovint el centre des del mateix Pacte de Sant Sebastià, l'entesa de les forces republicanes reunides l'agost del 1930 a la seu de la Unió Republicana i pel qual es comprometien a organitzar un canvi de règim que posés fi a la monarquia. La declaració del pacte incidia “en el problema referent a Catalunya, que és el que més dificultats podia oferir per arribar a un acord unànime”. L'acord es va assolir perquè els signants del manifest acceptaven “la presentació a les Corts Constituents d'un estatut redactat lliurement per Catalunya per regular la seva vida regional i les seves relacions amb l'Estat Espanyol”.

Dos anys més tard, el 1932, les Corts van aprovar l'Estatut de Catalunya (el text del qual també es recull al llibre). Del debat parlamentari apareixen destacades les intervencions d'Azaña i de Lluís Companys, dirigent d'Esquerra Republicana, defensant el projecte de l'Estatut. No s'hi inclou, però, el cèlebre discurs en contra del filòsof i aleshores diputat José Ortega y Gasset. La intervenció d'Ortega i la rèplica d'Azaña són cares de la mateixa moneda,

Azaña, un cop acabat de pronunciar a les Corts el seu discurs sobre l'Estatut català, amb Companys, el maig de 1932. A sota, cartell i manual reproduïts al llibre. / EFE / CRAI-BIBLIOTECA PAVELLÓ DE LA REPÚBLICA

LA SEGUNDA REPÚBLICA ESPAÑOLA: TEXTOS FUNDAMENTALES
Norbert Bilbeny, editor
Universitat de Barcelona
Edicions
454 pàgines
34 euros

d'una Espanya il·lustrada però amb concepcions oposades de la pluralitat nacional de l'Estat. Si Companys defensava que amb aquesta llei bàsica “el problema català quedava resolt”, Ortega y Gasset responia amb la famosa tesi, que el pas del temps també sembla voler corroborar, que aquest problema no té solució i que s'hi ha de conviure.

“Quatre gats”

“Se'm dirà que el problema és difícil”, va afirmar Azaña al·ludint a Ortega y Gasset, “però el nostre deure és resoldre-ho sigui difícil, sigui fàcil”. El president del Govern va bastir una defensa de les reclamacions identitàries catalanes: “La política espanyola, o la política de Madrid, com deien els catalans, davant del catalanisme va consistir a negar la seva existència; no existia catalanisme ni problema català; i quan ja el regionalisme, el nacionalisme i fins i tot el separatisme feien progressos, i progressos importants, cadascun en el seu ordre, en diverses zones de la societat catalana, la consigna de la política oficial i monàrquica era que això no tenia importància, que eren quatre gats”.

Si aquestes paraules d'Azaña semblen un mirall de l'estratègia de negociació de la realitat del Govern del Partit Popular en la primera fase del Procés, també ho és l'educada interpretació que va fer el president del Consell de Ministres de la manca de sentit d'Estat del nacionalisme català: “Els catalans, que són més sentimentals, o són sentimentals i nosaltres no, posen entre l'Estat i la seva persona una porció de coses toves, amoroses, amables i exorables. Jo no sé si això està bé o està malament, el que sí que dic és que el geni polític es revela per la facilitat d'accés a l'ordre de l'Estat i que només els pobles, o els homes que per herència, o per haver-ho adquirit amb el seu esforç, són capaços de pujar fàcilment a l'orbe de l'Estat, poden algun dia ser cap d'una política de valor universal”.

Nou dècades després, el jurista i

República (1931-1933) va ser el que “va abordar per primer cop de manera democràtica” les reclamacions de les nacionalitats històriques, com apunta Lo Cascio, durant el conegut com a bienni negre (1934 a 1936) es va retrocedir en la descentralització de l'Estat. Va ser a Catalunya, indiquen els comentaris de text del llibre, que va saltar la guspira del xoc entre el govern conservador del Partit Radical d'Alexandre Lerroux i la CEDA i les forces d'esquerres que tornarien al poder el 1936 amb el Front Popular. Aquesta espurna va ser la llei catalana de contractes de conreu, que facilitava l'accés dels pagesos a la propietat dels camps que cultivaven, text que també és al llibre. La dreta i les patronals s'hi van abraonar i el Tribunal de Garanties Constitucionals la va suspendre perquè considerava que el Parlament s'havia extralimitat en les seves competències.

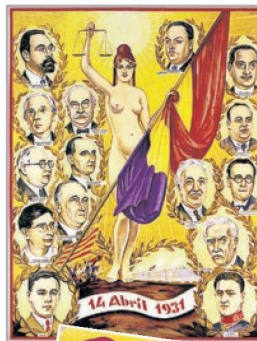
Avortament i llengua

La reacció de la cambrà catalana va ser aprovar una nova llei, idèntica. “Les vicissituds de la llei van posar de manifest totes les turbulències del sistema polític republicà durant el bienni negre”, diuen els autors del llibre. Van seguir la vaga general, la revolta a Astúries i la proclamació de l'Estat català de l'octubre de 1934, que va acabar amb la intervenció militar i l'empressonament del Govern de la Generalitat. Agustí Calvet, *Gaziel*, va escriure d'aquells fets un article crític a *La Vanguardia* que és també un text important per comprendre les diferències que va suscitar l'estratègia de les autoritats catalanes (*Gaziel* no apareix al llibre, que no inclou articles de premsa): “El partit, o conjunció de partits, que representa la massa majoritària de Catalunya, embriagat amb la seva pròpia força, va estar desoïnt i menyspreant durant mesos i anys els més clars senyals, els més assenyats avisos. Ningú va disparar-li: va ser el mateix que s'anava apropant veloçment, sord i cec, cap al gran precipici”.

Les transformacions en matèria d'ensenyament i d'igualtat de gènere que va endegar la República són un pilar fonamental del llibre. Sobre Catalunya hi destaca el decret aprovat a les Corts d'ensenyament bilingüe. “És un principi universal de pedagogia que l'ensenyança primària, per ser eficaç, ha de produir-se en la llengua materna”, diu la primera frase d'una norma que reclama la defensa del català després de ser “proscrita i combatuda” per la dictadura de Primo de Rivera.

Hi ha fites legals d'una modernitat que aclapara, com el decret de la Generalitat de despenalització de l'avortament, aprovat el 1937, amb la Guerra Civil ja endegada. “La finalitat primordial que es persegueix és la de facilitar al poble treballador una manera segura i exempta de perill de regular la natalitat”, explica el preàmbul.

El conflicte bèl·lic i el posterior triomf feixista van enterrar una era fugaç que, com conclou Bilbeny, ha guanyat per a les generacions presents “una grandesa moral”: “La República del 1931 no va fracassar per les seves lleis ni pels seus defensors honestos. La llei republicana no va ser la causa del caos, i podria haver estat la causa de l'ordre”.

exlletat major del Parlament, Antoni Bayona, tornava a detectar el mateix inconvenient: “Un dels problemes principals de la política catalana pot ser que sigui no haver-se cregut el que és i significa ser un poder públic de veritat, o potser no haver volgut creure-ho”. “Quan algú s'enfronta a l'Estat”, recordava Bayona al seu llibre *No todo vale*, “no ho fa només contra el seu Govern, sinó contra totes les institucions que l'integren. Una sorpresa que no hauria d'haver sigut tal si els nostres polítics haguessin tingut un veritable sentit d'Estat”.

Si el primer bienni de la Segona